

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Enarratio Epistolæ Prioris Ad Timothevm, Et Dvorvm
Capitum secundæ**

Melanchthon, Philipp

Vitebergæ, 1561

VD16 M 3167

Capvt II.

urn:nbn:de:hbz:466:1-36308

CAPVT II.

Vprà de duobus præcipuis capitibus doctrinæ dictum est, uidelicet de Lege & Euangelio. Nunc doctrinam de bonis operibus addit, Et orditur à summo opere quod est precatio, de quo & hic dicit. Primum omnium facite preces, significans id opus esse primum & summum in credente, & proprium Ecclesie Dei. Continet autem hic locus amplissimam doctrinam de multis rebus, de prece, de imperijs, de finibus seu officijs imperiorum, de uocatione omnium hominum, item contra πρῶτον σπολιτῶν, Item de Mediatore. Deinde præcepta & consolationes matribus traduntur.

Primum autem hic lector integram doctrinam de inuocatione apud sese cogitet qualem esse inuocationem in Ecclesia oporteat. Primum discernenda est inuocatio uera ab Ethnica, sicut Dominus inquit Ioan: 4. Vos adoratis quod nescitis. Sciendum est quid alloquaris in inuocatione, & deinde cur & quomodo exaudiat Deus. Ita regenda est inuocatio uerbo Dei & fide. Et Paulus infra 1. Timoth: 2. nos de modo admonet, Orate sine ira & sine hesitatione, ubi miranda

D S breuia

I. EPISTOLA AD

breuitate ut in Epistola copiosissimam doctrinam complectitur. Cum ait, sine hesitatione, Complectitur promissiones & fidem, Mens intueatur Mediatorem, & uera fide statuas te recipi, & exaudiri tuos gemitus & tuam inuocationem, iuxta illud Iohannis 16. Quicquid petieritis patrem in nomine meo dabit uobis. Cum autem inquit sine ira scilicet aduersus Deū, tradit doctrinam de patientia. Vult nos non irasci Deo, non fremere aduersus eum, sed aliquo modo flecti corda ad obedientiam in pœnis & calamitatibus, sicut Psalmus 4. inquit: Irascimini: nolite peccare. Item, 1. Pet: 5. Humiliamini sub potenti manu Dei. In hac parte etiam cogitanda est integra doctrina de patientia Christiana.

Secundò iubet orari pro imperijs, sicut & Ieremias capite 29. precipit, Querite pacem ciuitatis, in qua eritis hospites, & pro ea orate. Hic multa simul significantur, Imperia res bonas esse, & magna eorum pericula esse, Quia Diablemoli tumultus sine fine mouent, & horribiliter dilacerant genus humanum, ut augeant impias opinionones, blasphemias & alios furores, & faciant uastitatem & aterna mala. Horum maximorum periculorum & tristissimorum spectaculorum cogitatio, exuscitet maiorem intentionem in precando

precando. Significatur etiam Deum uelle tueri
hospitia nostra & imperia, cum nos iubeat hoc
beneficium petere.

Fines seu officia imperiorum sumantur ex
Decalogo, Aptè enim dicitur, Magistratus est cu-
stos Legis, uidelicet primæ & secundæ Tabulæ,
quod ad externam disciplinam attinet, Primum
curet rectè doceri homines de Deo, Sicut & Psal-
mus secundus præcipit, Et nunc reges intelligite,
Et deleat manifesta idola, puniat blasphemos, &
periuros. Etsi enim non potest corda mutare,
tamen externa scelera prohibere & punire de-
bet, iuxta dictum Leuit: 24. Qui blasphemauerit
nomen Domini morte morietur. Sic in secunda
Tabula prohibeat & puniat externa delicta.
Hec cum facit disciplinam & pacem tuetur.

De his officijs & hic Paulus loquitur, nomi-
nat quatuor gradus, Sit gubernatio talis, ut ui-
uamus in uera pietate, ut rectè doceantur homi-
nes de Deo, & Deum rectè inuocent. Deinde
nominat honestatem, id est, mores populi sint ho-
nesti, id est, non concedatur licentia libidimbus,
furtis, latrocinijs, helluationibus, ut apud Ethni-
cos multa horrenda scelera non puniebantur.
Tertio facit mentionem pacis. Quarto tranquil-
latis. Nominat enim uitam quietam & tran-
quillam

I. EPISTOLA AD

quillam, Quies opponitur bellis, tumultibus, seditionibus, latrocinijis, uastationibus in quibus multos interfici et dissipari manifestū est, Omnes uerò impediuntur in educatione, in instituenda sobole, in querendo uictu & alijs rebus uitae necessarijs. Tranquillitas uerò significat εὐταξία, ordinem & concinnam connexionem ciuium, uidelicet mutuam reuerentiam, & beneficentiam, & modestiam, ut, non satis est ciuitates habere pacem, Sicut Tartaris non inferimus bella, sed uitae eorum est sine ordine, non sunt gradus hominum, non reuerentia, non mutua beneficentia, non distincta tempora actionum, non cultura artium, multum petulantiae, multum rixarum, famosi belli, temerariae & confusanae concursationes hominum, & factiones, quales Roma fuerunt in petitione Magistratum, & postea in electione Episcoporum, in qua saepe propter diuersa studia suffragatorum multae caedes fiebant. Ex talibus exemplis utcumq; intelligi potest, quid nominat Paulus tranquillitatem.

Pingit igitur sapientissimè bonum statum ciuitatis breuibus uerbis, Vult in ea, lucere ueram Dei inuocationem. Deinde addi honestam disciplinam, pacem, & εὐταξία. Ita reuera complexus est omnia necessaria in bona gubernatione. Et sit haec imago in conspectu non solum gubernatoribus

bernatoribus, qui ad hanc ideam sua consilia dirigere debebant, sed etiam singulis hominibus suo loco, ut talem statum adiuuemus, primum ardenti precatione, Deinde nostris obsequijs & exemplis, Non uiolamus pacem iniurijs, non turbamus ordinem petulantia & barbaricis moribus.

Hic quoq; integra doctrina quæ in Ecclesia traditur de rebus politicis cogitanda est, quæ sumatur ex libris, ubi copiosius recitatur, Præcipue uerò nota sit regula, Necessè est obedire non solum propter iram, id est, propter pœnam, Sed etiam propter conscientiam. Hæc regula est præcipuus neruus gubernationis politicæ in toto genere humano, Et magis munit imperia quàm ulla alia sapientia uel potentia. Et ad hanc regulam referendum est dictum Pauli hoc loco. Hoc honestum & acceptum est coram saluatore nostro Deo, Dicit hæc ipsa officia precationem pro potestate, pietatem, tueri honestam disciplinam, pacem et εὐταξίαν, esse opera Deo placentia, uidelicet in credente suo ordine, sicut alibi de bonis operibus dicitur.

Qui uult omnes homines saluos fieri,
& ad ueritatis agnitionem
peruenire &c.

Augu:

I. EPISTOLA AD

Augustini interpretatio hæc est, Deus uult
omnes homines, id est, omnium graduum &
gentium aliquos saluos fieri, Deinde addunt laby-
rinthos de prædestinatione, quibus turbari mentes
nequaquam utile est, Et illæ turbulenta disputa-
tiones inde oriuntur, quod non consideratur dis-
crimen Legis & gratuita promissionis, & abdu-
cuntur mentes à gratuita promissione. Intuea-
mur autem non homines ociosis mentibus disputa-
tantes, sed oppressos ueris doloribus, ut eos qui
iam ad supplicia ducuntur, his non sunt pro-
ponendæ quæstiones de prædestinatione, sed te-
nenda est doctrina de qua dicitur Ioan. 1. Filius
qui est in sinu patris ipse enarrauit nobis. Hæc
uoluntas de gratia & immensa misericordia Dei
expresso decreto patefacta est, Et uult eam Deus
ex hac sua promissione cognosci, Et promissio est
uniuersalis iuxta hæc dicta Matth. 11. Venite ad
me omnes qui laboratis &c. Et actio: 10. Hinc
omnes Prophetæ testimonium perhibent, remissio-
nem peccatorum accipere per nomen eius om-
nes qui credunt in eum. Et sæpè repetita est uni-
uersalis particula, Et unde certitudo esset si pro-
missio non esset uniuersalis.

Ad hanc uniuersalem promissionem & uolun-
tatem accommodo & hæc dicta Pauli
li. Di

TIMOTH: CAP. II. 24

li, Deus uult omnes homines saluos fieri, uoluntate reuelata in promissione, qua & uerissime effi-
 tax est in ijs qui uerbo se sustentant, idem dicitur apud Deum non est acceptio personarum. Ac manifestissimum est in ueris pauoribus non alia consolatione mentes erigi posse nisi agnitione filij, Et mandatum est uniuersale ad totum genus hu-
 manum pertinens, sonans in toto genere huma- no de Filio, Hunc audite: Ad hanc consolationem cum hæc dicta Pauli accommodantur, sient dul-
 cissima, & gratum est in Deo æqualitatem uide- re. Nam cogitatio inæqualitatis, quòd Deus alio-
 rum peccatis durius irascatur, aliorum tetros lapsus negligat, & aliquos excerpserit, quibus uelit esse familiarior spretis cæteris, tribuit Deo
 πρῶτον οὐλομένην, quæ est tyrannica, & excru-
 ciat mentes horribili dubitatione.

Retrahit autem nos uox diuina ad patefactio-
 nem, quæ affirmat sine ulla dubitatione Deum uerè irasci peccatis in omnibus, tam in Dau-
 de quàm in Saule. Rursus etiam sine dubitatione Deum recipere omnes confugientes ad Filium,
 Sic iudicare nos cogit expressa promissio, quæ est uniuersalis. Et sit modus aliquis disputationum, nec querantur cauillationes ad labefactandam
 promissionem. Hac simplici enarratione con-
 tenti simus, Deus uult omnes homines saluos fieri,
 quòd

I. EPISTOLĀ AD

quòd ad suam uoluntatem attinet, iuxta reuelatam
promissionem, qua sine ulla dubitatione efficax
est in accipientibus uerbum, & se sustentantibus
uerbo.

Causam addit, quare Deus uelit omnes homi-
nes saluos facere, Quia inquit pro omnibus Filius
persoluit precium. Simul autem hic docet nos de
agnitione ueri Dei, de uera inuocatione & de
modo saluationis. Ac primum discernit uerum
Deum à commentitijs numinibus, Vnus est Deus
inquit, ille scilicet, qui misit mediatorem Iesum
Christum. Semper enim oportet sic apprehen-
di Deum, ut hunc uerè esse Deum statuamus, &
fide intueamur & compellemus, qui se patefacit
data promissione de Mediatore & additis testi-
monijs. Sicut in primo præcepto dicitur, Ego sum
Dominus Deus tuus, qui eduxi te de Ægypto.
Item, Deus patrum nostrorum Abraham, Isaac,
Iacob, id est, qui dedit promissiones patribus no-
stris. Omnes autem aliæ patefactiones referen-
de sunt ad hanc præcipuam, qua se Deus patefa-
cit misso Filio. Et cum ait, Vnus est Deus, com-
pletitur tres personas. Opponit enim hoc dictum
omnibus commentitijs numinibus, ut in Deuter-
6. capite. Audi Israël, Dominus Deus tuus, De-
minus unus est.

Postea de Filio ut de Mediatore loquitur, ubi
discernit

disertè inquit, Homo Christus Iesus, ut significet se
ideo nunc nominare Filium, non quòd excludat
eum à diuinitate, Sed quòd iam de Mediatore lo-
quatur, in quo duæ naturæ sunt diuina & huma-
na. Est autem inter omnia summa opera sapien-
tiæ Dei supremum & arcanissimum omnium
hoc consilium, copulatio naturæ diuinæ & hu-
manæ in redemptore, Et hanc sapientiam in om-
ni æternitate discemus, sed iam utrunq; piè &
reuerenter considerandum est, & quid sit Me-
diator, & quare uoluerit Deus constituere Me-
diatorem, & quare talis sit, Deus & homo.

DE MEDIATORE.

Sunt autem proprietates Mediatoris quatuor.

- I. Ut sit persona inter Deum irascentem pec-
cato, & genus humanū reum peccati iræ & Dei
constituta, ut iusticiæ Dei satisfaciatur, sustineat
iram pro peccato & deprecetur pro nobis.
- II. Ut sit reuelatus hic Mediator, & expresso
testimonio Dei ad hoc ordinatus, ut sit propicia-
tor, Sicut de Filio Dei expresse dictum est Rom:
3. Quem constituit propiciatorem. Et in Psal-
mo 110. Tu es sacerdos in æternum secundum
ordinem Melchisedech. Et eadem loca sunt pro-
missiones, quæ testantur exaudiri hunc Mediato-
rem.

I. EPISTOLA AD

III. Vt merita Mediatoris applicentur inuocantibus, & ualeant pro eis, Sicut de Filio dicitur, Per unius obedientiam iusti constituuntur multi Roman: 5.

IIII. Vt in inuocatione nominetur, & fiducia huius Mediatoris ad Deū accedamus, & ipse nostra uota ad Deū perferat, & uideat omnium corda, discernat uerè & non uerè inuocantes, & sit efficax in inuocantibus, ut iam fiant unum cum Deo, Sicut ad Ephesios & Colossenses dicitur, Quod Filius redigat sub unum caput, & adinuat nos eterno patri.

Quare autem uoluit esse Mediatorem ?

Quia redemptionem ita fieri uoluit, ut iniusticiæ diuinæ tamen satisfaceret, ideo Mediator constitutus est, in quem effunderetur uera non sumpta, sed imputata ira iusticiæ diuinæ aduersus nostra peccata, & ut talis Mediator esset precium pro genere humano.

Quare autem talis est, Deus & homo ?

Quia cum genus humanum peccasset, et iniusticiæ erat, ut homo poenas sustineret, ideo Deus in hoc loco disertè inquit, Homo Christus Iesus

qui dedit se precium pro omnibus hominibus. Et tamen idem ille Mediator est Deus, ut sit equiualeus precium, & ut possit sustinere iram aeterni patris, uincere mortem, reddere iusticiam & uitam, ingredi in arcanum consilium aeterni patris, intercedere pro nobis, uidere & iudicare omnium corda, opitulari & sanctificare. Ideo alibi inquit Paulus: In eo habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter, id est, personaliter, Coloss: 2. Item, Per eum condita sunt omnia Ephe: 1. Vbi expressè de diuinitate locutus est.

Hic & collatio consideranda est. In Epistola ad Galatas capite 3. Paulus de Moyse inquit, Lex est data per manum Mediatoris. Hæc uerba sumpta sunt ex historia, quæ recitatur Exodi 20. & 34. Vbi populus consternatus audita uoce Dei inquit, Loquere tu nobis & audiemus, non loquatur nobis Dominus, ne moriamur: In hac historia significatum est, Humanam naturam non posse sustinere uocem Dei iudicantis, seu iudicium Dei. Sicut & Deuter: 4. dicitur Deus est ignis consumens. Est autem ibi Moyses Mediator Typicus, Nam nec ipse audire Deum potuisset, nisi Filius fuisset umbraculum. Sicut Exodi 33. dicitur: Non uidebit me homo & uiuet, sed addit, Protegam te dextra mea. Non sustinet Moyses iram Dei, nec est propiciator, nec po-

I. EPISTOLA AD

test transfundere radios iusticie & uite in alios,
ideo uelatus est, ut significetur Typum proponi,
Sed alius est uerus Mediator Dominus noster Ie-
sus Christus, qui & sustinet iram Dei, & est propi-
ciator, & transfundit radios sue iusticie &
uite in eos qui ipsum audiunt. Ideo Paulus hic
inquit, Unus est Mediator, quia non de Typico,
sed de uero Mediatore loquitur, Quem Romanus
nominat propiciatorem, Sicut supra dictum est,
Ad Mediatoris officium pertinere, ut sustineat
pœnam pro nobis, & sit propiciator.

Obseruent autem lectores hic repetitam esse
uniuersalem, qui dedit se ἀντίλυτρον pro omni-
bus hominibus, Et uim uocabuli considerent, quod
significat compensationem & precium. Vult
intelligi Paulus talem Mediatorem, seu talem propi-
ciatorem, qui in sese deriuauit pœnam. Et hoc
tam grande precium intuentes agnoscamus De-
um uerè & horribiliter irasci peccatis, Quia
mirabili & inenarrabili sapientia copulata sunt
iusticia & misericordia in redemptione. Nec
receptum est genus humanum nisi ita, ut simul ius-
ticie Dei satisfieret, Hanc iustam iram Deus uult
conspici. Rursus etiam uult erigi fidem & agnos-
sci misericordiam, cum consideramus hoc pre-
cium longè antecellere nostris peccatis. Hic factum
est omnium consolationum in summis doloribus.

Nec potest hęc admiranda doctrina satis copiose
 uerbis exponi, sed tamen initia hęc utcunq; cogi-
 enda sunt, & in quotidiana inuocatione repeten-
 da est, & precandum, ut ipse Filius Dei Media-
 tor radios suę sapientię & iusticię in nos trans-
 fundat.

Leuantes puras manus.

Semper in conspectu sit integra doctrina de
 precatione, & accendat nos ad inuocationem &
 ad fidem consideratio uoluntatis Dei, quę eò ipso
 fit illustrior quia tam sæpè repetitum est præce-
 ptum de inuocatione, Sicut Taulerus dulcissimè
 inquit: Nunquam pectus hominis tam audium
 est ad accipiendum, quàm auida est uoluntas Dei
 ad dandam gratiam & salutem propter Filium.

Quę res autem concurrere in precatione
 debeant, sæpè aliàs dictum est. In his compre-
 henduntur & hęc circumstantiæ, quarum Paulus
 hoc loco mentionem facit. Leuate puras manus,
 id est, non pollutas malo proposito, iuxta illud:
 Ioan: 9. Peccatores Deus non exaudit.

Sine ira.

Id est, Sine indignatione & fremitu aduersus
 Deum, sed flectantur corda aliquo modo ad pa-
 tientiam, iuxta illud 1. Pet: 5. Humiliamini sub
 E 3 potenti

I. EPISTOLA AD

potenti manu Dei, Non deficiant corda super
indignatione, ut ruant uel in Epicureum contem-
ptum Dei, uel in blasphemias, ut Saul, Iudas &
similes. Oportet enim in nobis esse initia noue
obedientiae.

Sine hesitatione.

Id est, adsit fides uictrix dubitationum. Ac ne
re statuamus, nos propter Filium recipi à Deo,
cure esse Deo, & nostros genitus non esse irre-
tos propter Filium. Hæc alibi copiosius de-
rantur. Exuscitet autem nos & hæc ipsa sen-
tentia ad precationem & ad fidem, Quia &
præcipit fieri inuocationem, & uult uinci hesi-
tationes.

*Saluatur mulier per filiorum
generationem.*

NON dubium est Spiritum S. hanc dulci-
simam concionem de officijs sexus mulie-
bris opposuisse multiplici superstitioni. Et lau-
datio insignis coniugij est obseruanda ad reser-
dos omnes fanaticos Spiritus, qui coniugium &
æconomica officia damnauerunt, ut semper
multi fuerunt, ut Marcion, Tatianus, Hieronimus
ἐγκρατῖται, Παρὰ Monachi. His omnibus op-
ponitur

ponatur hæc uox Pauli: Saluatur mulier per filiorum generationem, si manserint in fide.

Primum autem de Grammatica iuniores admonendi sunt, Si manserint, dixit plurali numero, quia de sexu loquitur, ut dicimus Turba ruunt. Explodenda est igitur multorum insulsa interpretatio, qui uerbum manserint de filiis enarrant, Cum manifestè falsum sit matres non fieri saluas, nisi filij fiant salui Romano: 14. Unusquisq; nostrum de seipso rationem reddet Deo.

Secundo, Respondendum est ad argumentum,

Sola fide saluamur,

Ergo non officijs œconomicis.

Respondeo. Antecedens uerum est, propter solius Filij Dei meritum dantur, reconciliatio, iustificatio, & hereditas uitæ æternæ, & hæc fide accipi oportet: Quam fidem noua obedientia necessario sequitur, Vt enim ipsa æterna uita in consummatione formaliter erit lux & uirtutum incendium, quæ erunt in nobis perfusis luce diuina, Sicut scriptum est, Deus erit omnia in omnibus 1. Corint: 15. Ita nunc inchoatio uitæ æternæ est inchoatio uirtutum, quas Filius Dei per Spiritum Sanctum in nobis accendit, Sicut alibi inquit Paulus 2. Corinth: 5. Superinduemur, si tamen non nudi reperiemur.

Vide igitur Pauli prudentiam, cum laudasset

E 4 opus,

I. EPISTOLA AD

opus, mox & fidei mentionem facit cui cetera
uirtutes addit, quia non iã de meritis disputat, sed
comprehendit uirtutes, quæ cum fide necessario
simul accenduntur. Quotiescunq; autem de obedi-
entia dicitur, initio faciendæ est mentio uoca-
tionis, Ita cum mulier præcipuè condita sit, ut pa-
riat & imbecillum foetum foueat ac alat. Hoc
primum opus complectitur Paulus inter uirtutes
mulieris.

Simul autem ueræ sunt hæ propositiones, In-
stus fide Gratis propter Filium Dei, & per eum
est hæres uitæ æternæ. Et altera, In hoc iusto ne-
cessaria est noua obedientia, Quia ita fit confes-
sio & uiuificatio per fidem, ut simul à Spiritu
Sancto noua lux & noua obedientia accendantur,
iuxta illud Ierem: 33. Dabo Legem meam in cor-
da eorum Ideo inquit Paulus 1. Corinth: 9. Non
mihi, si non Euangelizem. Item 2. Corinth: 5.
Superinduemur, si tamen non nudi reperierimur.
Item, Matth: 5. Nisi abundauerit iusticia uestris
plus quàm Scribarum & Phariseorum, non in-
trabitis regnum cælorum. Nec pugnant hæc, No-
ua obedientia in iustificato necessaria est, Et ta-
men non est meritum uel premium uitæ æternæ.
Quia nunquam in hac uita Legi Dei satisfacimus,
& nunquam sumus sine peccato, iuxta illud
1. Ioan: 1. Si dixerimus, quòd peccatum non habet

benus, mendaces sumus, Fides igitur intuens Filium Dei, habet certam consolationem, & scit te heredem esse uitæ aternæ propter meritum Filij Dei, & per ipsum, non propter tuum meritum.

Ita Paulus hic nouam obedientiam necessariam esse significat, non uult esse meritum. Et inter uirtutes nouæ obedientiæ recenset officia œconomica, iusticiam & patientiam in communibus arumnis matris quæ multæ & magnæ sunt. Nominat autem has uirtutes, labores partus & educationis, fidem, dilectionem, sanctificationem & modestiam. Fidem necessariam esse in omnibus manifestum est, & hic cogitetur integra doctrina de fide, quæ est fiducia acquiescens in filio Dei, & accipiens propter eum gratis remissionem peccatorum, imputationem iusticiæ, ueram consolationem & uiuificationem, qua inchoatur in nobis renouatio propter filium Dei, & per eum. Hæc autem fides assiduè in omni inuocatione, in omnibus periculis exercenda est, Et cum ea comprehendi intelligimus Spem & Tolerantiam, ut supra de precatione dictum est. Harum uirtutum exercitia sunt præcipuæ consolationes in tota hac uita, de quibus dicitur Philip: 4. Pax Dei gubernet corda uestra. Item Psalmo 124. Qui confidunt in Domino sicut mons Sion non mouebuntur in aeternum.

E s Dile

I. EPISTOLA AD

Dilectio sicut alibi significat dilectionem Dei & proximi, & comprehendit timorem & obedientiam erga Deum. Deinde in dilectione proximi, in matrefamilias prima uirtus est dilectio mariti & sobolis, lenitas animi, ne iracundia & rabie ipsius fiat triste coniugium, Nec abalienatur uiri animus. Item, Patientia ne maritum in aduersa fortuna deserat. Item sit iusta in contrahentibus, non sit defraudatrix. Item sit benefica erga pauperes. Hæ uirtutes omnes dilectione comprehenduntur & discerni possunt inspecto Decalogo. Fiunt autem magis conspicuæ cum exempla intuemur, ut Sara, Abigail, uidua Sareptina, Elizabeth matris baptiste, Elisabet Thuringica. Item Elizabeth sororis Caroli, quæ fuit nupta regi Danico, & comes exiliorum & magnarum arumnarum socia, nec uoluit regnum recipere oblatum sive marito.

Sanctificatio phrasi hebræa sæpè castitatem significat, ut primæ Thessalonicenses 4. Hæc est uoluntas Dei sanctificatio uestra, ut abstineatis à scortatione, & possideat quisq; uas suum in sanctificatione & honore. Cum autem supra dixerit mulieres pariendo saluos fieri, constat non prohiberi consuetudinem coniugalem, sed adulteria prohiberi. Iam hîc cogitent bonæ mentes, & necessitas

necessariam & pulchram uirtutem esse castitatem, quæ est uel in coniugio uel in uita cælibe uitate omnes prohibitas commixtiones, & seminis profusiones. Ac de necessitate expressè dictum est 1. Corinth: 6. Ne erretis, scortatores & adulteri non possidebunt regnum Dei. Item Galat: 5. Qui talia faciunt regnum Dei non possidebunt. Item ad Hebræ: 12. Sine sanctificatione, id est, castitate nemo Deum uidebit.

Nec tantum æternæ pœnæ comitantur libidines in his qui non conuertuntur, sed etiam præsentis pœnæ in hac uita & conuersos et non conuersos opprimunt, Quanquam conuersis mitigantur, ut ostendit exemplum Dauidis. Et expressè dictum est Hebr: 13. Scortatores & adulteros iudicabit Deus, scilicet & in hac uita & post hanc uitam, si non fuerint conuersi. Iudicat autem Deus aliquando immediatè, sicut delet Sodomam, in quo exemplo diligentissimè considerandum est, illam horrendam executionem pœnæ ab ipso filio Dei fieri, qui in eo itinere hospes est Abrahæ, Vbi postea textus inquit, Pluit Dominus ignem & sulphur à Domino super Sodomam Gen: 19. Aliquando punit mediatè per imperia & alias calamitates, ut Antonius punitur ab Augusto: Sunt autem & magistratuum legitimæ pœnæ iudicij diuini, nec dubium est uagas libidines multorum

rum

I. EPISTOLA AD

rum ingentium bellorum & magnarum uastationum causas esse, ut ostendunt historia. Nam & inter diluuij causas fit mentio libidinum. Postea narrantur exitia Sodoma, Cananæorum, Et serè totius tribus Benjamin, Principes suspenduntur in deserto, adulterium Davidis secuta est seditio, Græcæ historiæ plenæ sunt exemplorum Sibaris, Thebæ, Sparta, Et nūc Africa, Asia, Ægyptus, Syria, Græcia, sunt aut solitudines, aut tetra Barbarorū stabula sine Ecclesijs, sine legibus, sine disciplina, sine doctrina, propter Idola, hereses & libidines. Horum tristissimorum exemplorum cogitatione nos exuscitemus, ut simus uigilantes in tuenda uera doctrina, in uera inuocatione, & uitandis inquinamentis libidinum. Circumspeciamus etiam quotidianas pœnas, Multæ magnæ & paruæ familiæ quotidie euertuntur propter libidinum confusiones, Quare castitatem p̄tueri studeamus, tum in coniugio, tum in uita cœlibe. Est etiam quædam ætatis teneritas, quæ ad huc facile potest retinere puritatem, Si uitet mala sodalitia & helluationes, & ad sobrietatem & ad labores honestos adiungit cogitationem de iudicio Dei, & de pœnis, & precationem.

Dixi autem iam de pœnis corporalibus. Apud Paulum Ephes: 4. fit mentio multo grauiorum pœnarum, uidelicet, cœcitatatis & indolentiæ, ut

cum Ptolemæi polluant se uarijs modis, postea ruunt cæci in domestica latrocinia, & sibi ipsis exitia accersunt, Et sunt in conspectu exempla pontificum, sacrificulorum & Monachorum, Ibi dominatur hæc duo mala Cæcitas et Indolentia. Plurimi sunt palam Epicurei, Alij pauci superstitiosi et fascinati falsis persuasionibus delere ueritatem conantur, deinde securi, sine ullo pœnitentiæ genu in magnis sceleribus uiuunt, & Sibaritico more omnia uoluptatum genera quærunt, donec ruunt in æternum exitium.

Has maximas pœnas cæcitatem & indolentiam formidantes maiore cura tueamur castitatem, & filium Dei oremus, ut cum ipse maxime castitatem amet propter suam gloriam nos adiuuet ne contaminemur. Ac ne Diabolo uoluptatem nostri lapsus præbeant, qui multiplices triumphos agit, cum hoc modo aliquos euertit, letatur odio Dei, quod fiant opera quæ ualde displiceant Deo. Item, quod deformet creaturam Dei, & turbet ordinem diuinitus institutum, quod auellit hominem à Deo, & contristat Spiritum sanctum, quod præbet occasionem alijs multis malis secuturis, Nã Diabolus longã telam texit. Postremo, quid est tristius quàm ita uiuere, ut certo scias Deum tibi irasci, nec possis ad eum accedere
inuoca-

I. EPISTOLA AD

inuocatione, aut petere ab eo auxilium, aut defensionem ulla in re. Hæ tantæ miseriæ sepe multumq; cogitanda sunt, & exempla nostra, & aliena intuenda, ut nos ad poenitentiam & ad precationem exuscitemus, & uitemus occasiones lapsuum, & coherceamus nostra membra. Sicut Paulus inquit Ephes: 5. Ambulate accuratè, non ut fatui.

Vtile est rectè intelligere appellationes virtutum, & de earum fontibus, officijs, & dignitatibus sepe cogitare. In hac imbecillitate nature non uidemus quantæ res sint sapientia, ueritas, uirtus. Nec econtra satis cernimus quàm horrenda mala sint mendacium, cultus idolorum, iniusticia, pollutio, libidinibus. Præterea aut frigidè cogitamus de Lege, aut indignamur nos quasi iniuste in hunc carcerem inclusos esse, Sicut Gorgias dixit, Legem Tyrannum esse. Hanc in nostra natura caliginem & contumaciam sciamus esse magis, & tristia uulnera & horrenda peccata, de quibus dicitur Roman: 8. Sensus carnis inimicus est aduersus Deum. Ideo morbos nostros alio modo agnoscamus & deploremus & confitemur ad mediatorem filium Dei ad Samaritanorum nostrum, & ab eo petamus auxilium. Et cum de uirtutibus cogitamus, Deum ipsum intueamur, & sciamus talem esse, fulgentem uera & immensa

luce, sapientia, bonitate, beneficentia, ueritate, re-
 titudine, & puritate, & uelle nos sibi similes es-
 se: Ita melius considerari natura & pulchritu-
 do uirtutum potest, cum quasi in ipso Deo eas
 aspiciamus.

Etsi enim Lex est doctrina, quæ narrat qualis
 sit Deus, Tamen de uirtutibus angustius cogita-
 mus intuentes Legem, à qua uelut à carcere ab-
 horremus, Ames iusticiam in non ledendis alijs,
 quia Deus talis est, uidelicet beneficus & equa-
 lis, & uult nos sibi similes esse, et cogita hanc uir-
 tutem ideo rem esse pulcherrimam, quia Deus ta-
 lis est. Ita ames ueritatem, quia Deus talis est, &
 uult nos sibi similes esse. Hanc cogitationem &
 ad ceteras uirtutes transferas, & uocabula re-
 ctè enarrentur. Sumantur autem enumeratio-
 nes & descriptiones ex Decalogo, ut sepe dici-
 mus.

Vocabulum $\sigma\omega\phi\rho\rho\upsilon\upsilon\kappa$ hoc loco ut sepe ali-
 às significat & temperantiam & modestiam,
 Propriè autem temperantia nominatur conueni-
 entia in cibo & potu. Hæc uirtus per sese ne-
 cessaria est, quia uicia contraria corpori exitio-
 sa esse per sese manifestum est, ut dicitur plures
 intemperantia quam gladio perire. Et nutrix est
 multarum aliarum uirtutum, inuocationis, inten-
 tionis,

I. EPISTOLA AD

tionis, deliberationis, diligentie, circumspectionis, castitatis, ut cum intemperantia impedit seipsum timoris Dei, pœnitentiam, meditationem, inuocationem, & confirmat securitatem, & multa uicenda cupiditatum auget. De inuocatione dicitur Marci 9. Hoc genus demoniorum non citur, nisi ieiunio & oratione. Et Petrus inquit 1. Pet: 5. σωφρονίσατε & sobrij estote ad pro- cationem. De Castitate, Et Venus in uinis igni in igne furit. Et Iuuenalis, Quid enim Venus ebria curat? Et semper sit in conspectu dicitur Seneca, Consuetudine insanie durata uicia uic concepta etiam sine uino ualent.

Nec dubium est augeri publicas & priuatas calamitates, propterea quia Deus intemperantiam punit, quam quidem plerunq; & alia multa uicia comitantur, iuxta illud Epigramma, ἡλιὰς μεθύει ἢ ψεύδεται, διοῦ ἐκασοῦ οἶνος, τὸ δὲ καὶ ξυναπᾶσα πόλις. Heliaca urbs sumitur est mendax ac ebria, Talis tota urbs est, domus ut quaelibet esse solet, id est, publicus malus statim inde oritur, quia singuli nolunt sese emendare, sed quilibet alijs uult Leges ferre, non sese & suos regere cum dictum sit, iustus primum accusatus est sui.

Modestia uerò est uirtus in opinione, sermo- ne, gestu, actione negociorum, seruans conuenientiam

tiam, id est, retrahens nos intra metas personarum
conuenientes. Ex hac definitione intelligi po-
test, Modestiam tanquam totum complecti mul-
tas partes seu species, quarum aliquæ appellationibus discernuntur, & fiunt discrimina illustra-
cum conferuntur opposita uicia: Cum Modestia
pugnant superbia, Thrasonica uanitas, seu iactan-
tia. Item Garrulitas, futilitas, Scurrilitas, Petu-
lantia, obscœnitas, Item luxus, & ineptiæ in ue-
stitu, & multò maximè pugnat cum modestia cu-
riositas, seu $\omega\sigma\lambda\nu\pi\tau\alpha\gamma\mu\omicron\sigma\upsilon\nu\kappa$ ingerens se in
aliena negocia.

Etsi autem uicia omnia quæ pugnant cum
temperantia & modestia in omnibus hominibus,
uiris & sceminis perniciosa & deformia sunt, ta-
men in mulieribus magis conspicua est deformi-
tas, quia hic sexus propter infirmitatem latere
debet. Itaq; ualde turpe spectaculum est in cœ-
tu mulier ebria, & facilius tunc ruit in alia de-
decora, Sic deformitas magis conspicua est in mu-
liere garrula, curiosa, admiscente se negocijs gu-
bernationis, ut Liuiam matrem Tyberius nomi-
nabat Vlyssēm stolatum, propterea quia in repu-
blica multa negocia astutè mouebat. Itaq; multa
præcepta traduntur, quæ iubent mulieres œco-
nomica domi curare & omittere negocia quæ à
uiris gubernanda sunt. Ideo sæpe citatur dictum

F Sopho-

I. EPISTOLA AD

Sophoclis ex Aiace γυναιξί κοσμοῦν σὺ γὰρ φη-
σαι, *Mulieribus silentium decus est.*

Etsi autem brevis est hæc apud Paulum enu-
meratio uirtutum, tamen lector attentus uidebit
formam totius uitæ matronalis hic sapienter com-
prehensam esse, Nec ero prolixior, quia oportet
Decalogum omnibus notissimum esse, qui est fons
doctrinæ de omnibus uirtutibus.

Rursus autem admoneo lectorem, ut testimo-
nium de laude coniugij hic consideret, & causas
cogitet, Deus immensa sapientia sic condidit ge-
nus humanum & certo modo coniunxit, uult in-
telligi & præstari castitatem, uel in coniugio uel
in uita cælibe eorum, qui sunt idonei ad uitam
cælibem, uult uitari huius ordinis conturbatio-
nem, & horribiliter punit uagas libidines priuatis
& publicis calamitatibus, & deinde peccatis
æternis, nisi fiat conuersio, Propter has causas
laudata est uita coniugalis.

Cum autem oporteat regi nos uerbo Dei, &
nulli cultus Deo placeant sine uerbo Dei, manife-
stum est Monachorum uota non esse cultus Dei,
& cumulauerunt Monachi & Sacrificuli multo-
tos alios errores, & cultus idolorum, quibus ad-
iuncta est prohibitio coniugij, quam infra Paulus
expresse nominat doctrinam demoniorum. Si-
gnificat autem hic titulus multa magna mala, ara
dei

det Diabolus odio Dei, & ut Deum contumelia
afficiat, primùm falsos cultus & mendacia in ge-
nere humano serit, Deinde opus Dei, scilicet ge-
nus humanum, horribiliter deformare & perde-
re conatur, accendit discordias & bella, multos
impellit ut teterrimis libidinibus contaminentur,
quia scit Deum ualde irasci confusionibus libidi-
num, Et hæc facit omnia, ut quam plurimos ho-
mines pertrahat in aeternum exitium, & ad aeter-
nas blasphemias Dei. Eodem consilio impulit
hypocritas ad Legem de cœlibatu imponendam
sacerdotibus, & ad excogitanda impia uincula
uotorum, quæ multipliciter offendunt Deum,
Quia & nerui sunt falsorum cultuum, & sunt
cause horribilium contaminationum, propter
quæ peccata ingentia hominum agmina ruunt in
eternas pœnas.

Hæc mala & eorum fontes intelligi necesse
est, et impia Lex de cœlibatu damnanda est, Ac ijs
qui discedunt à defensoribus idolorum et Legis de
cœlibatu, magna consolatio est, quòd Paulus ex-
presse nominat illã Legem doctrinã demoniorũ,
ut certissimè sciamus eam displicere Deo, &
conscientiæ sciant fugiendam esse societatem eius
defensionis, iuxta illud, Si quis aliud Euangelium
docet, anathema sit. Sic autem ab illis discedamus

I. EPISTOLA AD

non ut priores sordes retineamus, sed efficiamur
membra filij Dei uera inuocatione, castitate, &
alijs ueris cultibus.

CAPVT III.

*Si quis Episcopi munus de-
siderat, honestum opus
desiderat.*

Admonitiones breues antea de do-
ctrina fidei & operum tradidit,
nunc addit admonitionem de mi-
nistris Euangelij quasi Ecclesia
politiam constituens. Hic igitur
de uocatione & ordinatione dicendum est. Pri-
mum autem sciendum est duplicem esse uocatio-
nem, Alteram quæ fit immediatè à Deo. Alteram
quæ fit mediatè per homines iusto modo. Imme-
diata prior est, quia Deus immensa bonitate pro-
pter filium & per filium sibi uult eternam Ec-
clesiam colligere, ideo primum constituit sum-
mum sacerdotem filium, hic primus ex sinu atere-
ni patris profert Euangelium, hic ordinatus &
unctus est plenitudine Spiritus sancti, ut Esaiæ
61. dicitur, Spiritus Domini super me, eo quod
iuxta